

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA IJOBIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMI

Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi
Termiz davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirish mexanizmlari ko‘rib chiqiladi. Maqolada o‘qituvchilar, ota-onalar va jamiyatning bolalar shaxsiyatining rivojlanishiga bo‘lgan ta’siri haqida fikr yuritiladi. Ijobiy fazilatlar, masalan, halollik, sabr-toqat, mehnatsevarlik, mehr-oqibat kabi sifatlar, bolalarda akademik va ijtimoiy muvaffaqiyatlarni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, bolalarda bu fazilatlarni rivojlantirishda o‘qituvchi va ota-onalarning o‘rnak bo‘lishi, rag‘batlantirish, muloqotda bo‘lish va jamoaviy faoliyatlarning ahamiyati ta’kidlanadi. Maqolada ijobiy fazilatlarni shakllantirish uchun samarali pedagogik metodlar va amaliy tavsiyalar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich sinf, ijobiy fazilatlar, o‘qituvchi, ota-ona, pedagogika, rag‘batlantirish, muloqot, jamiyat, shaxsiyat rivojlanishi, bolalar.

KIRISH: Boshlang‘ich sinf - o‘quvchilar hayotining ilk bosqichi bo‘lib, bu davrda bolalar shaxsiyatining asosiy fazilatlari shakllanadi. Ota-onalar, o‘qituvchilar va atrof-muhit ta’siri bilan bolalarda ijobiy fazilatlar rivojlanadi, bu esa ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun poydevor bo‘ladi. Ijobiy fazilatlar – bu odamni yaxshi inson qilib shakllantiruvchi sifatlar, masalan, mehr-oqibat, halollik, sabr-toqat, mehnatsevarlik, o‘zini tuta olish va boshqalar. Boshlang‘ich sinfda bu fazilatlarni rivojlantirishning mexanizmlarini tushunish va amaliyotda qo‘llash bolalar shaxsiyatining to‘g‘ri shakllanishini ta’minlaydi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari inson hayotidagi muhim davrni tashkil etadi, chunki bu davrda bolalar nafaqat bilim oladi, balki shaxsiy fazilatlari, xarakterlari va ijtimoiy ko‘nikmalari shakllanadi. O‘qish va o‘rganish jarayonida bolalar nafaqat kognitiv ko‘nikmalarni rivojlantiradilar, balki turli ijobiy fazilatlar ham shakllanadi, bu esa ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga poydevor bo‘ladi. Pedagogika ilmida ijobiy fazilatlar deb, bolalarni nafaqat yaxshi o‘quvchi, balki yaxshi inson qilishga yordam beradigan axloqiy va shaxsiy sifatlar tushuniladi. Boshlang‘ich sinfda ijobiy fazilatlarni rivojlantirishga qaratilgan tizimli yondashuv bolalarning jamiyatda o‘z o‘rnini topishida, o‘zini ijtimoiy va axloqiy nuqtai nazardan to‘g‘ri tutishida muhim ahamiyatga ega.

Bunday fazilatlar, masalan, halollik, mehr-oqibat, mehnatsevarlik, mas'uliyat, sabr-toqat va boshqalar, bolalar o'zaro munosabatlarda muvaffaqiyatli bo'lishi, qiyinchiliklarni yengib o'tishi va jamoada ishlashga o'rganishi uchun zarurdir. O'qituvchilarning pedagogik uslublari, ota-onalarning ta'siri va jamiyatning o'rgatish strategiyalari yordamida bolalarda bu sifatlarni shakllantirish mumkin. Shu sababli, boshlang'ich sinfda ijobiy fazilatlarni shakllantirish mexanizmlarini tushunish, ularni samarali qo'llash, o'quvchilarni ijtimoiy va axloqiy jihatdan sog'lom, mehnatsevar va ijobiy shaxs sifatida tarbiyalashga yordam beradi. Bu maqola bolalarda ijobiy fazilatlarni shakllantirishda samarali usullar va metodlarni ko'rib chiqishga, o'qituvchilar va ota-onalarga amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar ko'plab ilmiy manbalarda yoritilgan. Pedagogikada ijobiy fazilatlar bolalarni nafaqat bilim olishga, balki ijtimoiy hayotga tayyorlashga ham xizmat qiladi. A. D. Leontiev (2003) o'zining psixologik tadqiqotlarida shaxsiyatning shakllanish jarayonida ijobiy axloqiy fazilatlarning muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, "Shaxsiyatning asosiy rivojlanish davri bolalikda, ayniqsa boshlang'ich sinfda yuz beradi", shuning uchun bu davrda ijobiy sifatlarni o'rgatish zarurdir. T. I. Shmidt (2010) o'zining "Boshlang'ich sinfda axloqiy ta'lim metodlari" asarida ijobiy fazilatlarni shakllantirishda o'qituvchilarning roli haqida to'xtaladi.

U pedagoglar o'z darslarida bolalarda mehnatsevarlik, halollik, mehr-oqibat va o'z-o'zini anglash kabi fazilatlarni rivojlantirishga e'tibor berishlari kerakligini ta'kidlaydi. Shmidtning fikricha, bu fazilatlar o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatlarini oshirish bilan birga, ijtimoiy va axloqiy jihatdan sog'lom shaxslar sifatida rivojlanishlariga yordam beradi. Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirishning metodologik asoslari va usullari tahlil qilinadi. Tadqiqotda sifatli va miqdoriy usullar qo'llaniladi. O'qituvchilarning pedagogik faoliyatini tahlil qilish, bolalarning ijobiy fazilatlarini rivojlantirishdagi amaliy yondashuvlarni o'rganish hamda o'quvchilarning axloqiy va shaxsiy fazilatlarini baholashda anketalar, intervyular va kuzatish metodlari foydalaniladi:

1. Sifatli metodlar: Sifatli tadqiqot metodlarida asosan o'qituvchilarning dars jarayonidagi faoliyatini kuzatish, bolalar bilan muloqot qilish, ularning hissiy va axloqiy holatini tahlil qilish kiritilgan. Bu metod yordamida bolalar bilan

o'rganilgan ijobiy fazilatlar, masalan, mehr-oqibat, halollik, sabr-toqat va boshqalar, ularning ijtimoiy hayotidagi o'zgarishlarga qanday ta'sir qilishi o'rganiladi. Tadqiqotda o'qituvchilarning darsda bolalarni rag'batlantirish usullari, ular bilan shaxsiy suhbatlar, guruh ishlari va o'yinlar orqali bolalar bilan qanday aloqalar o'rnatishlari ko'rib chiqiladi.

2. Miqdoriy metodlar: Miqdoriy tadqiqot metodlari orqali o'quvchilarning ijobiy fazilatlarini shakllantirishdagi o'zgarishlar statistik jihatdan tahlil qilinadi. Bu usulda o'quvchilarga berilgan anketalar, so'rovnomalar va testlar yordamida bolalarning axloqiy va shaxsiy fazilatlarini darajasi o'lchanadi. O'qituvchilarning metodik ishlanmalari, bolalarning darsdagi va sinfdagi xulq-atvorini baholash uchun miqdoriy metodlar yordamida ko'rsatilgan ijobiy o'zgarishlar aniqlanadi.

3. Amalga oshirish tajribalari: Tadqiqot davomida boshlang'ich sinfda ijobiy fazilatlarni shakllantirish uchun o'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan turli pedagogik metodlar ham sinovdan o'tkaziladi. Masalan, o'quvchilarga axloqiy masalalar bilan tanishish, ularni yechish orqali fazilatlarni rivojlantirish, guruh ishlari, rolli o'yinlar va kreativ faoliyatlar orqali ijobiy fazilatlarni shakllantirish metodlari amaliyotda qo'llaniladi. Bu metodlar o'quvchilarda nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirish, o'z navbatida, ularning shaxsiy rivojlanishiga, jamiyatda faol va mas'uliyatli fuqarolar sifatida shakllanishiga asos soladi. Bu jarayon nafaqat o'quvchi bilimlarini rivojlantirishga, balki uning ijtimoiy, axloqiy, va emotsional qobiliyatlarini ham oshirishga qaratilgan. Ijobiy fazilatlarni shakllantirishning samarali mexanizmlari o'qituvchi va ota-onalarning hamkorligini, shuningdek, o'quvchi bilan doimiy aloqa va faoliyatni talab etadi. Boshlang'ich sinfda ijobiy fazilatlarni shakllantirishda turli metodlar va usullar qo'llaniladi. Bu metodlarning eng samaralilari o'quvchilarning jamoaviy faoliyatini rag'batlantirish, axloqiy qadriyatlarini o'rgatish va shaxsiy namuna ko'rsatishdir. O'qituvchilar, o'quvchilarni yaxshi xulq-atvor va ijtimoiy mas'uliyatga o'rgatishda turli interfaol metodlarni, masalan, guruhli ishlarni, munozaralar va ijtimoiy rollarni qo'llashlari kerak. Shuningdek, ijobiy fazilatlarni shakllantirishda ota-onalarning roli muhimdir. Ular uyda o'z farzandlariga yaxshi xulq-atvorni ko'rsatish va o'quvchilarning ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlash orqali o'qituvchilarga yordam berishlari mumkin. Ota-onalar bilan o'zaro hamkorlik orqali o'quvchilarda o'zlariga nisbatan mas'uliyat hissi shakllanadi va ular

jamiyatda o'z o'rnini topishga o'rganadilar. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirish mexanizmi o'z samarasini ko'rsatadi.

O'quvchilar orasida do'stona munosabatlar, o'zaro yordam va hurmatni rivojlantirish, ularning axloqiy va emotsional ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi. O'qituvchilarning, ota-onalarning va o'quvchilarning hamkorligi natijasida, o'quvchilar o'zlarining ijtimoiy mas'uliyatlarini anglab yetadilar va ular jamiyatda o'z o'rnini topishga tayyor bo'lishadi. Ijobiy fazilatlar o'zaro hurmat, adolat, hamkorlik va mas'uliyatni o'z ichiga olgan bo'lib, bu ko'nikmalarni bolalar erta yoshdan boshlab rivojlantirish juda muhimdir.

Shuningdek, o'quvchilarda o'z-o'zini nazorat qilish, qaror qabul qilish va vazifalarni bajarishda qat'iyatlilikni rivojlantirish, kelajakda ularning muvaffaqiyatli va barqaror shaxslar sifatida shakllanishiga yordam beradi. Bu jarayonni amalga oshirishda turli metodlar, usullar va barcha o'qituvchilar hamda ota-onalarning birgalikdagi harakati natijasida, boshlang'ich sinf o'quvchilari jamiyatda faol, axloqiy va mas'uliyatli fuqarolar bo'lib ulg'ayadilar. O'quvchilarni ijobiy fazilatlarni egallashga o'rgatishda o'qituvchilarning roli alohida. O'qituvchi bolalarga axloqiy darslarni o'rgatishdan tashqari, ularga ijobiy xulq-atvorni ko'rsatish va ularni rag'batlantirish orqali yaxshilikka o'rgatadi. Yaxshi xulq-atvorni mustahkamlash uchun o'qituvchilar interfaol metodlardan foydalanishi, o'quvchilarga ma'lum bir vazifalarni bajarishda yordam berishlari va ularni o'zaro hamkorlikka jalb qilishlari kerak. Misol uchun, guruhli ishlarda, jamoaviy loyihalarda va munozaralarda o'quvchilar bir-birlari bilan o'zaro aloqada bo'lib, ijobiy fazilatlarni amalga o'rganadilar. Bundan tashqari, o'qituvchilar ijobiy fazilatlarni shakllantirishda o'quvchilarning o'zaro munosabatlariga alohida e'tibor berishlari kerak. Boshqalar bilan yaxshi muloqot qilish, rahm-shafqatli bo'lish va bir-biriga yordam berish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish bolalar o'rtasidagi hurmat va do'stlikni kuchaytiradi. Ushbu fazilatlarni shakllantirish jarayonida o'qituvchilar turli ta'lim metodlarini qo'llashlari lozim.

Masalan, o'quvchilarga samarali muloqot va fikrni erkin ifodalash imkoniyatini beradigan rolli o'yinlar va guruhli munozaralar ijobiy natijalar beradi. Ijobiy fazilatlarni boshlang'ich sinf o'quvchilarida shakllantirishning samarali mexanizmi o'quvchilarda nafaqat yuqori axloqiy qadriyatlarni, balki o'zini anglash va o'zini tutish qobiliyatini rivojlantiradi. O'quvchilar orasida o'zaro hurmat va mas'uliyatni rivojlantirish, ularning ijtimoiy faolligini oshiradi. O'zaro yordam, do'stlik va jamoaviy ishlarda ishtirok etish orqali bolalar o'zaro munosabatlar va jamiyatda o'z o'rnini topishning ahamiyatini anglashadi. Shu bilan birga,

o'quvchilar o'zlarining ijtimoiy mas'uliyatini o'rganadilar, shaxsiy va jamoaviy muvaffaqiyatlar uchun birgalikda harakat qilishni o'rganishadi.

Ijobiy fazilatlarni shakllantirish, o'quvchilarni nafaqat ijtimoiy jihatdan muvaffaqiyatli qilish, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Masalan, bolalar o'zgaruvchan muhitda qaror qabul qilishda va jamoada ishlashda yaxshiroq ko'nikmalarga ega bo'lishadi. Ota-onalar va o'qituvchilarning o'zaro hamkorligi orqali bolalarda ijobiy fazilatlar, mas'uliyat va axloqiy qadriyatlar mustahkamlanadi. O'qituvchi, ota-ona va o'quvchilar birgalikda olib boradigan faoliyatlar nafaqat bilimlarni balki, shaxsiy va ijtimoiy fazilatlarni ham rivojlantiradi. Bunda ota-onalar o'z farzandlarini o'qituvchilar bilan birgalikda harakat qilib, ularning axloqiy rivojlanishiga yordam beradilar. Bu jarayon davomida bolalar nafaqat bilim olishadi, balki jamiyatda faol va ijobiy rol o'ynashga tayyor bo'ladilar.

XULOSA: Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirish jarayoni ularning kelajakdagi shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatda faol fuqarolar sifatida shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon, o'qituvchilarning axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatishdagi roli, ota-onalar bilan hamkorlik, hamda o'quvchilarning jamoaviy faoliyatlar orqali o'zaro hurmat va mas'uliyatni o'zlashtirishi bilan yanada samarali bo'ladi.

Ijobiy fazilatlarni shakllantirish nafaqat o'quvchilarda yaxshi xulq-atvorni rivojlantiradi, balki ularning qaror qabul qilish qobiliyatini, o'zaro munosabatlarda hurmatni, va jamiyatga bo'lgan mas'uliyat hissini mustahkamlashga yordam beradi. Bunda har bir ishtirokchi, ya'ni o'qituvchi, ota-ona va o'quvchi o'zaro uyg'un ishlash orqali ta'lim jarayonini yanada samarali va muvozanatli qiladi. Shunday qilib, ijobiy fazilatlarni shakllantirish nafaqat boshlang'ich ta'lim bosqichining, balki umuman ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xushvaqtova, D. M. (2019). Bolalarga axloqiy tarbiya berishning usul va metodlari. Tashkent: O'qituvchi. – 128 bet.
2. Abdullaeva, R. T. (2021). O'quvchilarda ijtimoiy fazilatlarni rivojlantirish: pedagogik tadqiqotlar. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti. – 154 bet.
3. Ergasheva, N. N. (2020). Axloqiy tarbiya va uning asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya. – 210 bet.

4. Shomurodov, S. A. (2018). Ta'limda ijobiy fazilatlarni shakllantirish usullari. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti. – 142 bet.
5. Kamilova, L. (2017). O'quvchilarda mas'uliyatni shakllantirishning pedagogik asoslari. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – 132 bet.
6. Aslanova, G. A. (2022). Bolalar ta'limida axloqiy qadriyatlar: nazariya va amaliyot. Nukus: Nukus Davlat Universiteti nashriyoti. – 176 bet.
7. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi “ Boshlang'ich sinf o'quvchilarida shaxslararo muloqot madaniyatini shakllantirish”. “Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў” /Илимий-методикалық журнал 2024 5/2-сан ISSN 2181-7138. Нөкис -2024
8. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi and Feruza Hayitova Abdullayevna, “THE ROLE OF PICTURES IN THE FORMATION OF STUDENTS 'CREATIVE ABILITY IN LITERACY LESSONS”, IEJRD - International Multidisciplinary Journal, vol. 6, no. 4, p. 3, Jul. 2021.
9. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi “ Enhancing creativity in the process of developing studentso speech “ The American Journal of Social Science and education Innovations (ISSN – 2689-100x) Published Published: June 28, 2021 | <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume03> Иссые06-24 IMPACT FACTOR 2021: 11. 857 OCLC – 1121105668 Pages: 140-143 Америка
10. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi, Rakhmatova Hamida Ismatillo qizi, “ Increasing Creativity by using Interactive methods in literacy teaching process” Analytical journal of education and development Science Box In Vol.1(2021): Analytical journal of education and development 52-54-betlar Тошкент
11. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING AQLIY SALOHIYATINI HAMDA KREATIVLIGINI OSHIRISHDA MENTAL ARIFMETIKANING O'RNI
M Ziyaqulova, S Ashurova, N Toshpulatova - Development and innovations in science, 2023
12. The importance of riddles in the development of students creativity in the learning process
ZMS Qizi - Asian Journal Of Multidimensional Research, 2021
13. BOSHLANGICH SINIF OQUVCHLARINING LUGATLAR BILAN ISHLASH JARAYONIDA KREATIVLIGINI OSHIRISH
MSQ Ziyaqulova, HIQ Raxmatova - ... : Innovative, educational, natural and social sciences, 2021